

էին, բերդերէն արձըկուած ուռմբերուն պատճառաւ, չկրնալով դէպ 'ի Բրուսիացուոց զիրքն յառաջել: Իսկ միւս կողմանէ ուտելաց պարէնը ըստ պառելու վրայ էր. Բարիդի վերջին վայրկեանները կը մօտենային: Ամեն շաբաթ, մանաւանդ թէ ամեն օր մեռելոց թիւը կ'առաւելուր. և երբ երկու միլիոն քաղաքացիք սովէ ջարդուելու վտանգի մէջ էին, Դուռլիւ ընտրելագոյն զօրքով յունուարի 19ին յարձակումը փորձեց, բայց Տիւզդոյին նման անյաջող ելք մը ունեցաւ:

Այն օրուրէն ետքը եղած ամեն պատերազմական խորհրդակցութիւնները մի և նոյն արդասիւիքը ունեցան: Սպառնալից պատրաստ կը ցուցնէր ինքը զինքը արշաւելու և մեռնելու, բայց առանց յուսոյ թշնամոյն բանակին մէջէն ճամբայ բանալու: Շանգի զօրապետին խորտակման լուրը, Բարիզոցոց յուսահատութիւնն իր վերջին ծայրը հասուց, քաղցն ալ կնքեց զայն: Սովեալ ժողովրդեան երբ տալու ուտելիք ալ չըմնաց, և գաւառներէն օգնականութեան յոյսն ալ պարապի ելաւ, Բարիդի կառավարութիւնը ալ անկարող ճանչնալով ինքը զինքը գերմանական բանակին դէմ դնելու, վերջապէս սըրտաբեկ զիջաւ թշնամոյն հետ հաշտութիւն խօսելու:

Կամպէզդա՝ ամենեւին առարկութիւն մը չըրաւ Ժիւլ-Սիմոնին այս բացատրութեանցը դէմ, բայց առանց իրեն իմացընելու կնքուած զինադադարման պայմանաց, և ամենէն աւելի յայտարարութե՛ն խօսքերուն նկատմամբ՝ միշտ անողորմելի մնաց:

Բ Ա Ր Ի Զ

ԻՐ ԱՆԿՈՒԾԷՆ ԵՏՔԸ, 7 ՓԵՏՐՈՒԱՐ, 1871

Բարիդ քաղքին անկումէն ետքը ներս մտնող տկանատես անձ մը այսպէս կը նկարագրէր անոր վիճակը:

« Բարիդ յետին աստիճանի լքած

և սարսափած է, սակայն մեծողի և բարեկարգ է, և կը ջանայ ըստ կտրի պարտըկել իւր վհատութիւնը: Խուռն բազմութիւն մը կը տեսնուէր փողոցաց մէջ, գրեթէ ամենն ալ զինուորական նշանադրեալ հագած, որոնց մէջ քիչը քաղաքացի կը տեսնուէին: Ըստ մեծի մասին կրպակները բաց էին, բայց շատերն ալ գոց: Բարիդի մէջ վաճառելի նիւթոց ամենեւին պակասութիւն մը չըկար, ուտելիքէ զատ ինչ որ կ'ուզես կը գտնես: Խմելիք ալ պակաս չէին, բայց խմող մը չտեսայ: Ուտելի նիւթոց կրպակաց մէջ բան մը չէր մնացեր: Կային անուշեղէններ, քաղցրաւենիներ, շաքարենիներ, բայց գոյացաւոր ուտելի բաները դիտակով պէտք էր փնտռել: Կրպակի մը մէջ մնայ մեծամեծ կտորներ տեսնելով խողենի կարծեցի. հարցուցի ինչ բան ըլլալին, և պատասխանեցին թէ ձիու գէր միս է: Հացարարաց կրպակները գոց էին, և մնաւաճառանոցաց վանդակներն վար իջած: Ո՛հ. որչափ յուզարկաւորութիւնը, մէկ, երկու, երեք, վեց հատ միանգամայն տեսայ ճամբուս վրայ:

Յետին տխրութեան մէջ էր Բարիդ, բայց նոյն իսկ աղէտից մէջ իր վսեմութիւնը պահած էր իր խաղաղութեամբը և հանդարտութեամբը. իւրաքանչիւր դք իր ճամբան կ'երթար մաղձոտ դէմքով խորին մտածութեանց մէջ ընկըղմած:

Ուտելիք գտնելը նեղութիւն կը պատճառէր ինծի: Պայուսակա գրեթէ օրագիրներով լեցուցեր էի, և միայն խողի ապխտածի քանի մը կտոր ունէի հետս: Այս առթիւս մէջ խողի ապխտածից ըրած տպաւորութե՛ն չափ, արդեօք տպաւորութիւն ըրած են երբեք աշխարհիս վրայ երեցած հանքաբանական և երկրաբանական անդիւտ առարկայք: Երբոր իմ սենեակս հասայ տանն աղախնայք հրաման ուղեցին դուրս տանելու այն նորագիւտ կերակուրն, իրենց ընկերակցացը ցուցընելու համար, և ըստ զրացիքն վազեցին այս զարմանալի կոշուկը տեսնելու փափաքանօք:

Կրանդ-Օդէլ (Grand Hôtel), ինչպէս նաև Բարիզին կէսը՝ ընդարձակ հիւանդանոց մը դարձեր է։

Զարմանալի է քաղքէն դուրս աշխարհիս վրայ պատահած դիպաց և ՚ի մասնաւորի Բրուսիացւոց վիճակին վրայ Բարիզացւոց ունեցած տգիտութիւնը։

Զինադադարման բանադնացութեան երկրորդ օրը՝ Բարիզ ապահով էր որ զինքը պաշարող բանակը երեք օրուէն ՚ի վեր բան կերած չունէր, որով կը կարծէր թէ ինքն է որ զինադադարումն կը շնորհէր և ոչ թէ կը խնդրէր։

Շարունակ կը հարցընէին թէ Բրուսիացւոց բանակին կէսը քաղքէն չը մեռաւ, Բարիզը պաշարող բանակը չորս հարիւր հազար չէ, Բրուսիացիք չեն վախեր ազատ հրացանաւորաց (գղ. francs-tireurs) անունէն, բանակին կէսը ձմեռուան ցրտէն չըջարդուեցաւ, թագաւորը դեռ ևս վէրսայլ է, և ուրիշ ասոնց նման հարցմունքներ։

Ուտելեաց սակաւութիւնը յետին աստիճանի զգալի է՝ մինչ բանադնացութիւնը կ'ըլլան պաշար հասցընելու։

Մէկն որ անձամբ ծախս ըրեր էր պաշարման ժամանակ, յետագայ գներն է տուեր. պղտի կաղամբ մը՝ երկու ֆրանգ, պուս մը՝ մէկ ֆրանգ, թուշուն մը՝ քառասուն և հինգ ֆրանգ, ճագար մը՝ քառասուն և հինգ ֆրանգ, աղաւնի մը՝ քսան և հինգ ֆրանգ, լիպոէ մը՝ գետնախնձոր՝ երկու ֆրանգ, լիպոէ մը՝ կարագ՝ քառասուն ֆրանգ, լիպոէ մը՝ պանիր՝ քսան և հինգ ֆրանգ։

Իսկ ձիոյ մսէն զատ ուրիշ միս չէր դտնուեր։

Հացը գէշ չէր, բայց դժուարութիւնը գտնելն էր։

Այս պաշարման մեծ և գեղեցիկ եղբերդութեւն արդիւնքն եղաւ եղեռնագործութեանց բարձումը. ոչ աւազակութիւն մը և ոչ գողութիւն մը պատահեցաւ, և ընդհակառակն այնպիսի համակամական առաքելութիւն մը փայլեցաւ՝ որ սիրտ կը շարժէ։ »

1870-71 ԱՄԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Ընթացող տարւոյս յունուարի 28ին կնքուած զինադադարումն ընդ մէջ Պիս մարը կոմսին և Ժիւլ Ֆալրի՝ նախընթաց վերջ մը կու տայ պատերազմական ահաւոր և անլուր թուականի մը, որ դրեթէ եօթն ամիս տևեց, և կը հրաւիրէ ակնարկ մը տալու գերմանական բանակին ամբողջ պատերազմին ընթացիցը մէջ ունեցած մեծամեծ յաջողութեանցը։

Այս պատերազմին եօթնամեայ շրջանը կրնայ երեք ժամանակ բաժնուիլ. առջինը կը սկսի յուլիսի տասնևվեցէն մինչև օգոստոսի երկու, և կը բովանդակէ պատերազմի հանդերձանքն ու պատրաստութիւնները. երկրորդը կը սկսի օգոստոսի երկուքէն և կ'երթայ ինչուան սեպտեմբերի երկու, և կը բովանդակէ կայսերական Գաղղիոյ հետ եղած կռիւնները՝ մինչև Սէտանի անձնատուութիւնը. իսկ երրորդը կը բովանդակէ Ազգային պաշտպանութիւնը սուած կառավարութեան հաստատուելէն ետքը, գերմանական բանակաց հասարակապետական Գաղղիոյ բանակաց դէմ տուած պատերազմները։

Պատերազմի պատրաստութիւնն և յուլիսի տասնևվեցին սկսան, այսինքն այն օրը հրաման եղաւ Բրուսիոյ թագաւոր ծայրագոյն սպարապետէն՝ որ հիւսիսային Գերմանիոյ պատերազմական բանակը պատրաստուի։ Այս երեք շաբթուան արագ գործունէութեամբ կատարուեցան զօրաց և արևմտեան բերդերուն զինուիլը, երկաթուղեք պէտք եղած տեղափոխութիւնները, գնդից և բանակաց կենդրոնացումը, ծովեզերեայց պաշտպանութեան համար պէտք եղած նախահոգ զգուշութիւնները, ինչպէս նաև ծովային կամաւոր զօրաց կազմութիւնը և հինգ ընդհանուր կառավարութեանց հաստատութիւնը. նոյնպէս պատերազմի թղթատար սուրհանդակաց և երկաթուղեաց հաստատածից կարգի դրուիլը,